

L'atac fallit del general Savalls a Puigcerdà, l'abril del 1873, que va precipitar el desenllaç de la tercera guerra carlina

ARXIU

Narrativa L'Avenç recupera l'obra de Marià Vayreda sobre la tercera guerra carlina, que va viure com a oficial de cavalleria quan tenia dinou anys: caps abúlics, tropes desorganitzades, mal uniformades i amb armes obsoletes

Un western català inoblidable

Marià Vayreda
Records de la darrera carlinada

L'AVENÇ
136 PÀGINES
13 EUROS

JULIÀ GUILLAMON

Records de la darrera carlinada de Marià Vayreda (1853-1903) és un gran clàssic català desconegut. Es va publicar el 1898, vint-i-cinc anys després dels fets que retrata: l'aixecament del bàndol carlí, arran de la revolució de La Gloriosa, el 1868, quan Vayreda tenia quinze anys. Es va incorporar a l'exèrcit carlí quan en tenia dinou, i va lluitar quatre anys, fins que, després de l'atac fallit a Puigcerdà, va sortir de Catalunya per anar a l'exili, a Seta, al Llenguadoc. El primer que cal dir és que darrere del títol discret *Records de la darrera carlinada* és un document de primer nivell sobre la guerra: els discursos que l'esperonen, les il·lusions que s'hi posen i el desengany que s'instal·la en la consciència a mesura que fracassen les accions, els cops i les sorpreses, l'exèrcit constitucional passa com una piconadora sobre les hosts mal equipades i des-

moralitzades del general Savalls. Vayreda hi va pensar molt, és un bon analista, i tot i que la intenció del llibre és oferir un testimoni personal, dona claus per entendre la marxa i el desenllaç del conflicte.

Malgrat que ha tingut una presència més o menys constant (es va reeditar a la Biblioteca Selecta el 1950 i se n'han anat fent diverses edicions, la darrera l'any 2003),

Els cossos ferits i morts s'aguanten per la inèrcia de la cavalcada, fins que arriben al peu de la muntanya i el pilot es desfà

pocs lectors catalans tenen consciència de la grandesa d'aquest llibre i de la impressió profundíssima que en provoca la lectura. En els anys de la República, decisius en tants aspectes, Vayreda no formava part del cànon. I en el miracle català del anys seixanta, tampoc. Per carlí? Segurament. Per conser-

vador i per romàntic. *Records de la darrera carlinada* és un dels pocs llibres catalans que retrata la violència amb coneixement de causa. Ofereix un retrat al·lucinant dels desastres de la guerra, amb un ritme intensíssim, de western viscut. L'estructura de quadres encadenats que expliquen la història a base de superposicions resulta sorprenentment moderna per al lec-

tor d'avui, Vayreda retrata uns homes devastats per la guerra i es mostra a ell mateix, com el Picolí de la novel·la *La punyalada* (1904), un home fort però amb unes indefinicions i vacil·lacions que el deixen indefens davant la vida.

La llengua és una meravella. Tinc per costum aprofitar les pàgi-

nes blanques del final dels llibres que m'agraden per fer-me un diccionari de paraules i expressions que potser algun cop faré servir per escriure. Amb els llibres de Vayreda o de Ruyra em falta paper. "Els canons tronen, l'aigua llisca arrissada, una escopeta sense gallet és més inútil que una canya esquerdada, dos fils de bava verda baixen per les boqueres d'un ferit, a Molló el país és pelat com el pla de la mà, els ferits de l'hospital de Besora semblen un rebrec de grans figures de pessebre a punt de llençar". Quant de mal li ha fet al català el puritanisme lingüístic i la por de fer el pagès. I que tristes són les reconstruccions contemporànies d'aquesta llengua que en el pas del segle XIX al XX era viva, plena de solucions imprevistes i girs personals: els personatges tenen cadascun una manera de fer i una manera de parlar.

L'exèrcit carlí estava format per una tropa desmarxada, mal uniformada i amb armes obsoletes. Vayreda, que és un jove de la petita aristocràcia d'Olot, oficial de cavalleria, amb un bell uniforme blau cel, s'adona de seguida del desastre: una artilleria casolana, amb bales que han sortit de la foneria amb les rebaves de la fosa i que cal polir a peu de canó; veterans de la primera i la segona carlinada amb llances rovellades i trabucs pedrers, oficials desavesats a la lluita, que immolen la tropa en accions tàctiques negligents. Vayreda explica com és de difícil encertar un home amb la pistola des de dalt del cavall i descriu el caprici de les bales perdudes. Retrata, amb un realisme que s'avença de molts anys al cinema digital, com els trets esfullen els arbres i les garrigues i com s'enfonsen dins dels troncs de les alzines i els faigs. I construeix escenes d'una força enorme, per exemple en l'acció de Prats de Lluçanès, quan l'esquadró de Girona cau en una ratera i queda pràcticament desfet.

La muntanya és molt dreta i el camí de baixada va fent una zig-zaga de llargues llaçades. Per una mala ordre del coronel, la cavalleria carlina baixa la pista al pas i reacciona tard quan, tallant les llaçades, la infanteria constitucional l'afusella a boca de canó. Aleshores arrenquen a córrer tots plegats, homes i cavalls formen una bola. Els cossos ferits i morts s'aguanten per la inèrcia de la cavalcada, fins que arriben al peu de la muntanya i el pilot es desfà. Cauen homes morts, un cavall esparracat i enfollit ruixa de sang els pocs que queden. Aquest episodi, juntament amb la mort de l'Arbosset, a *La punyalada*, és una de les millors escenes que s'han escrit mai en català. L'Arbosset és el nebot del cap dels mossos d'Esquadra, l'Arboç, un xèrif inoblidable. Els bandits prenen el noi, el maten i deixen el cadàver penjat d'una creu de fusta, amb el barret de costat i la pipa a la boca, com un espantaocells. Ei, llegiu Vayreda. |